

§ 10

Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana a Moravská zemská knihovna v Brně

(1) Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana je knihovnou s univerzálním knihovním fondem; trvale uchovává konzervační fond a historický fond.

(2) Moravská zemská knihovna v Brně je knihovnou s univerzálním knihovním fondem, případně doplněným specializovanými fondy; trvale uchovává konzervační fond a historický fond. Plní funkci krajské knihovny v Jihomoravském kraji.

K § 10

Knihovní zákon v rámci systému knihoven vytváří speciální kategorii pro další dvě knihovny zřizované Ministerstvem kultury. Ustanovení navazuje na § 3 odst. a).

K odst. 1

Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana je knihovnou zaměřenou na poskytování služeb nevidomým a dalším zrakově postiženým, čemuž odpovídá i její fond, který je univerzální, co do obsahu, a speciální, co do formy. Je příjemcem povinného výtisku neperiodické publikace pořizené slepeckým písmem a periodického tisku určeného pro nevidomé nebo slabozraké. Jejím úkolem je též trvalé uchování historického fondu.

K odst. 2

Postavení Moravské zemské knihovny v Brně v rámci systému knihoven není úplně zřejmé, neboť její vymezení v knihovním zákoně odpovídá běžné krajské knihovně. Samostatné ustanovení vymezující obě uvedené knihovny, aniž by byly zároveň vymezeny některé jejich funkce s celostátním významem, se tak jeví nadbytečné. Některé významné funkce, které Moravská zemská knihovna v Brně plní, jsou uvedeny v její zřizovací listině, plní ale i další významné úkoly, např. zajišťuje provoz a vývoj Centrálního portálu knihoven Knihovny.cz.

Moravská zemská knihovna v Brně plní funkci krajské knihovny v Jihomoravském kraji. Její funkce, které z tohoto postavení vyplývají, jsou tedy popsány v komentáři k následujícímu ustanovení.

Související ustanovení:

§ 2 – vymezení základních pojmů, § 3 – systém knihoven

Související předpisy:

§ 3 zákona o neperiodických publikacích, – § 9 tiskového zákona

Literatura:

Zřizovací listina Moravské zemské knihovny v Brně ze dne 30. listopadu 2011, dodatky.

§ 11**Krajská knihovna**

(1) Krajská knihovna je knihovna s univerzálním knihovním fondem, případně doplněným specializovanými fondy. Krajská knihovna trvale uchovává konzervační fond a historický fond.

(2) Krajská knihovna je součástí systému knihoven vykonávající koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti v jejichž rámci též

- a) spolupracuje s Národní knihovnou při zpracování národní bibliografie a při zpracování souborného katalogu,**
- b) zpracovává a zpřístupňuje regionální informační databáze a zabezpečuje koordinaci krajského bibliografického systému,**
- c) je krajským centrem meziknihovních služeb,**
- d) spolupracuje s knihovnami v kraji při zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb.**

(3) Krajská knihovna plní a koordinuje plnění regionálních funkcí vybraných základních knihoven v kraji. Smlouva o přenesení regionálních funkcí na vybrané základní knihovny musí mít písemnou formu. Plnění regionálních funkcí a jeho koordinaci zajišťuje kraj z peněžních prostředků svého rozpočtu.

(4) Plní-li krajská knihovna v místě svého sídla i funkci základní knihovny, podílí se na zajištění této funkce obec.

K odst. 1

Krajské knihovny budují univerzální knihovní fond (tj. zahrnující knihovní dokumenty ze všech oblastí), případně doplněný specializovanými fondy [viz komentář k § 2 písm. g) knihovního zákona].

Krajské knihovny pečují o historický fond [viz komentář k § 2 písm. e)], a dále, jakožto příjemci povinného výtisku, o fond konzervační [viz komentář k § 2 písm. f)]. Vydavatelé jsou dle § 3 odst. 1 písm. d) zákona o neperiodických publikacích povinni odevzdávat krajským knihovnám regionální

povinné výtisky. Nárok Moravské zemské knihovny v Brně a Vědecké knihovny v Olomouci z bezpečnostních důvodů regionálně omezen není, konzervační fond je tak v úplnosti uchováván na více místech (samozřejmě včetně Národní knihovny). Periodický tisk je dodáván v rámci povinného výtisku všem krajským knihovnám, s výjimkou tisku vydávaného v regionálních mutacích, který lze dodat pouze příslušné krajské knihovně [§ 9 odst. 1 písm. f) a g) tiskového zákona].

K odst. 2

Stejně jako ostatní evidované knihovny jsou i krajské knihovny součástí systému knihoven a plní určité funkce v rámci tohoto systému.

Ustanovení zahrnuje příkladný výčet jednotlivých činností, další činnosti mohou vymezovat zřizovací listiny krajských knihoven.

K odst. 2 písm. a)

Krajské knihovny jsou povinny spolupracovat s Národní knihovnou při zpracování národní bibliografie. K národní bibliografii více v komentáři k § 9 odst. 2 písm. b).

Krajským knihovnám je dále uložena povinnost přispívat svými záznamy do Souborného katalogu České republiky, který spravuje Národní knihovna. K soubornému katalogu více v komentáři k § 9 odst. 2 písm. a).

K odst. 2 písm. b)

Krajské knihovny v různém rozsahu zpracovávají a zpřístupňují regionální článkové databáze i databáze osobností spjatých s konkrétním regionem. Touto činností knihovny naplňují své poslání, jímž je v nejširším slova smyslu zajištění bezbariérového přístupu k informacím, regionální databáze slouží též účelům vědeckého či historického výzkumu. Poměrně diskutovanou je v současné době otázka zařazení osobních údajů žijících osobností do této databáze, zejména je-li zveřejňována na internetu. Regionální databáze osobností vytvářejí knihovny ve veřejném zájmu, který je však v tomto případě vymezen jen velmi obecně. Při zpracování údajů o žijících osobách je vždy nezbytné hledat rovnováhu mezi právem konkrétního člověka na soukromí a právem veřejnosti na informace, a přizpůsobit tomuto hledisku míru zveřejňovaných informací, byť jsou získané z veřejných zdrojů.

Co se týče koordinace krajského bibliografického systému, nedá se hovořit o systematické činnosti krajských knihoven, uskutečňují se spíše dílčí projekty.

K odst. 2, písm. c)

Krajská knihovna jako krajské centrum meziknihovnických služeb má být přednostní volbou pro knihovny z regionu pro zaslání žádosti o zprostředkování knihovnického dokumentu. Tento závazek s sebou nese i nároky na promyšlenou akvizici při doplňování knihovnického fondu. Z historických důvodů jsou ovšem knihovnické fondy krajských knihoven nevyvážené, což je dáno především rozsahem a stářím práva konkrétní knihovny na povinný výtisk. Rozhodování o výběru dožádané knihovny ovlivňuje i otázka, zda si příslušná knihovna účtuje náklady na dopravu dokumentu (viz komentář k § 14).

K odst. 2, písm. d)

Moderní služby knihoven si v informační společnosti již nelze představit bez nových technologií. Krajským knihovnám je uloženo spolupracovat s ostatními knihovnami v kraji při zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb. Povinnost spolupráce se v tomto bodě nevztahuje pouze na základní knihovny, jako je tomu v případě plnění regionálních funkcí.

Zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb je jednou z oblastí, na které je možné získat podporu ze státního rozpočtu.

K odst. 3

Regionální funkce jsou obecně popsány v komentáři k § 2 písm. h).

Primárními poskytovateli služeb v rámci regionálních funkcí jsou krajské knihovny. Krajská knihovna může část regionálních funkcí přenést na jiné základní knihovny v kraji, pokud mají k vykonávání regionálních funkcí dostatečné kapacity. Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky mimo jiné vymezuje kritéria výběru knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí. Převede-li krajská knihovna výkon regionálních funkcí na pověřené knihovny, je povinna plnění těchto funkcí koordinovat.

Smlouva o přenesení regionálních funkcí na pověřenou knihovnu musí mít písemnou formu (§ 11 odst. 3 knihovnického zákona). Vzhledem k tomu, že se svým charakterem jedná o veřejnoprávní smlouvu koordinační (Hendrych, 2012, s. 237 až 260), není pro dodržení písemné formy dostačující elektronická podoba, ale pouze listinná s projevy vůle na téže listině (§ 164 spr. řádu). Obecnou úpravu veřejnoprávních smluv obsahuje správní řád v části páté. Smlouva o přenesení regionálních funkcí jakožto smlouva veřejnoprávní nemusí být zveřejněna v registru smluv dle zákona č. 340/2015 Sb., o zvláštních

podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv). Obsahem smlouvy by mělo být minimálně vymezení základních knihoven, které bude daná pověřená knihovna obsluhovat, a rozsah funkcí, jejichž plněním je pověřena.

Plnění regionálních funkcí a jeho koordinaci zajišťuje kraj z peněžních prostředků svého rozpočtu. Financování regionálních funkcí bylo převedeno ze státního rozpočtu na rozpočty krajské zákonem č. 1/2005 Sb., kterým se měnil zákon o rozpočtovém určení daní a některé další zákony, včetně toho knihovního. Díky tomu ovšem nyní ve financování regionálních funkcí panuje značná nerovnováha.

Finanční prostředky jsou rozdělovány mezi krajské a vybrané (pověřené) knihovny v souladu se Zásadami pro rozdělení finančních prostředků na výkon regionálních funkcí knihoven stanovenými Ministerstvem kultury v Metodickém pokynu.

Na zajištění regionálních funkcí mohou být v rámci podpory knihoven poskytnuty též účelově určené dotace podle § 15 knihovního zákona.

K odst. 4

Není-li v sídelním městě krajské knihovny zřízena jiná městská knihovna s univerzálním knihovním fondem, slouží krajská knihovna též jako knihovna městská. V takovém případě se město má společně s krajem finančně podílet na provozu knihovny. Vzhledem k tomu, že výše příspěvku ani způsob jeho určení není blíže vymezen, je podíl města na provozu krajské knihovny předmětem jednání mezi městem a krajem, v důsledku čehož panují mezi jednotlivými kraji značné rozdíly.

Související ustanovení:

§ 2 – vymezení základních pojmů, § 3 – systém knihoven, § 9 odst. 2 – Národní knihovna, § 14 – meziknihovní služby, § 15 – podpora knihoven

Související předpisy:

§ 3 odst. 1 zákona o neperiodických publikacích, – § 9 odst. 1 tiskového zákona, – § 164 spr. řádu, – zákon č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv), – zákon č. 1/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Literatura:

HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 237 až 260, – *Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven*

a jejich koordinaci na území České republiky, – Regionální článkové databáze v ČR. Národní knihovna České republiky [online]. Copyright © Národní knihovna ČR [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/sluzby/clanky-bib-regionalni>, – Zásady pro rozdělení finančních prostředků na výkon regionálních funkcí knihoven stanovenými Ministerstvem kultury v Metodickém pokynu.

§ 12 Základní knihovna

(1) Základní knihovna je knihovnou s univerzálním knihovním fondem nebo se specializovaným knihovním fondem.

(2) Základní knihovna je součástí systému knihoven vykonávající informační, kulturní a vzdělávací činnosti.

K odst. 1

Pod pojmem základní knihovna se skrývají především obecní, místní a městské veřejné knihovny, ale také knihovny spolkové, odborné a některé muzejní a školní, vždy samozřejmě za podmínky, že jde o knihovny evidované, které poskytují knihovnické a informační služby veřejnosti.

Nejpočetněji zastoupené jsou knihovny obecní, jejichž síť byla vybudována na základě zákona č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních. Knihovní zákon na rozdíl od svých předchůdců neukládá obcím povinnost zřizovat knihovny ani zajistit poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb jiným způsobem, i když brzy po přijetí zákona takové snahy byly. Knihovny si tak své místo ve veřejném rozpočtu musí obhájit především kvalitou poskytovaných služeb.

Základní knihovny mohou budovat jak univerzální, tak specializovaný knihovní fond, případně mohou univerzální knihovní fond doplnit specializovaným, i když to není oproti krajským knihovnám řečeno výslovně. Základní knihovna se specializovaným knihovním fondem často tvoří součást odborné instituce bez užší vazby na obec, v níž se nachází.

K odst. 2

Společně jde o knihovny, které jsou na nejnižším stupni systému, a jako takové jsou příjemci regionálních služeb poskytovaných krajskými knihovnami. Z tohoto hlediska je třeba odlišovat základní knihovny se specializovaným knihovním fondem od specializovaných knihoven, jejichž funkce jsou vymezeny v § 13 knihovního zákona.

Dle zákona jsou základní knihovny charakterizovány tím, že vykonávají informační, kulturní a vzdělávací činnosti. Veřejné knihovnické a informační služby jsou povinny poskytovat všechny knihovny, jde ostatně o podmínku jejich zápisu do evidence knihoven. Kulturní, výchovná a vzdělávací činnost v užším smyslu jde nad rámec této povinnosti, jde o tzv. další služby dle § 4 odst. 3 knihovního zákona. Je pravda, že tato role obecních a městských knihoven v současné době nabývá na významu, na druhou stranu je otázkou, zda pořádání kulturních pořadů je nutnou součástí služeb odborné knihovny se specializovaným fondem. Za úvahu by tak *de lege ferenda* stálo samostatné vymezení postavení a funkcí obou kategorií základních knihoven, tedy obecních, místních a městských knihoven s primárně univerzálním fondem a odborných knihoven se specializovaným fondem.

Související ustanovení:

§ 2 – vymezení základních pojmů, § 3 – systém knihoven, § 4 odst. 3 – veřejné knihovnické a informační služby, § 13 – specializovaná knihovna

Související předpisy:

zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních

Literatura:

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017-2020 [cit. 2018-06-28]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce/koncepce_k_vystaveni.pdf, – RICHTER, V. Standard veřejných knihovnických a informačních služeb. *Ikaros* [online]. 2003, ročník 7, číslo 6 [cit. 2018-06-02]. urn:nbn:cz:ik-11357. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11357>.

§ 13

Specializovaná knihovna

(1) Specializovaná knihovna je knihovnou se specializovaným knihovním fondem.

(2) Specializovaná knihovna je součástí systému knihoven vykonávající koordináční, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, metodické a poradenské činnosti, v jejichž rámci zejména

- a) spolupracuje s Národní knihovnou při zpracování národní bibliografie a při zpracování souborného katalogu,**
- b) zpracovává a zpřístupňuje tematické a oborové bibliografie a databáze,**

- c) ve spolupráci s Národní knihovnou plní funkci centra meziknihovnických služeb v oblasti své specializace,
- d) spolupracuje s knihovnami v oblasti své specializace při zavádění nových technologií v oblasti zajištění veřejných knihovnických a informačních služeb.

K odst. 1

Specializovaná knihovna je knihovnou, která buduje výhradně specializovaný knihovní fond, zpravidla oborově zaměřený [více v komentáři k § 2 písm. g)]. Čistě specializovaný fond však buduje dle knihovního zákona také základní knihovna se specializovaným fondem, přičemž od počátku účinnosti zákona není hranice mezi oběma druhy knihoven zřejmá. Volba zařazení knihovny do systému je na provozovateli knihovny.

Specializovaná knihovna je charakterizována funkcemi vymezenými v následujícím odstavci. Její zařazení by tedy mělo odpovídat tomu, nakolik uvedené funkce plní. Z evidence knihoven je znát, že své místo si obtížně hledaly např. vysokoškolské knihovny, které jsou sice v důvodové zprávě přímo uvedeny jako příklad knihoven specializovaných, ne vždy však plní příslušné funkce.

Dle „ideální“ představy vycházející z předchozího knihovnického zákona zahrnuje systém specializovaných knihoven „ústřední“ specializovanou knihovnu, která plní své funkce vůči systému knihoven jako celku a zároveň metodicky vede základní specializované knihovny ve svém oboru. Situaci však komplikuje fakt, že ne všechny obory mají svou „ústřední“ knihovnu a ne všechny obory mají síť základních knihoven. Řešením by mohlo být upuštění od funkčního vymezení a jeho nahrazení neformalizovanou sítí kooperujících specializovaných knihoven, zahrnující všechny knihovny daného oboru.

K odst. 2

Stejně jako Národní knihovna a krajské knihovny mají i specializované knihovny plnit vymezené funkce. Z výčtu činností není zcela zřejmé, zda má specializovaná knihovna uvedené činnosti plnit především vůči dalším knihovnám ve své specializaci (především koordinační, metodické a poradenské), bez této vazby (odborné, analytické a výzkumné) nebo vůči veřejnosti (informační a vzdělávací), případně vůči systému knihoven jako takovému (např. přispívání do národní bibliografie a souborného katalogu). Některé činnosti jsou uvedeny konkrétně v následujícím příkladném výčtu.